

ONA TILINI SAMARALI O'QITISH METODIKASI

Halimova Nilufar Komilovna

Surxondaryo viloyati Termiz shahar 19 - maktab ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7545216>

Annotatsiya. Maqolada o'zbek tilini samarali o'qitishda metodika sohasining zamonaviy pedagogik texnologiyalari, til o'rganishning usullari haqida fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: islohot, innovatsiya, pedagogika, tajriba, darslik.

МЕТОДОЛОГИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ РОДНОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация. В статье описаны современные педагогические технологии и методы изучения языка в сфере эффективного обучения узбекскому языку.

Ключевые слова: реформа, инновации, педагогика, опыт, учебник.

METHODOLOGY OF EFFECTIVE MOTHER LANGUAGE TEACHING

Abstract. The article describes modern pedagogical technologies in the field of methodology, methods of language learning in the effective teaching of the Uzbek language.

Key words: reform, innovation, pedagogy, experience, textbook.

Barchamizga ma'lum mustaqillik sharofati bilan o'zbek diyorida ham yangilanish, rivojlanish davri boshlanib, ijtimoiy hayotimiz umumjahon andozalariga mos taraqqiyot yo'nalishlariga jadal sur'atlar bilan kirib bormoqda. Xalq xo'jaligining barcha sohalari, shu jumladan, ta'lim sohasida ulkan islohotlar amalga oshirilmoqda. Mustaqillikning dastlabki kunlaridanoq mamlakatimizda yosh avlod tarbiyasiga jiddiy e'tibor berila boshlandi.

O'zbek tili o'qitish metodikasi —fani hozirgi kungacha boy tajriba to'pladi. U pedagogika fanlari sistemasidagi mustaqil fan sifatida shakllandi, rivojlandi, rivojlanishda davom etmoqda. Uning mazmuni ona tili ta'limining izchil sistemasini ishlab chiqish, ona tili darslarini tashkil qilishga oid metodik tavsiyalarni tanlash va amaliyotga joriy etishgina emas, balki metodika sohasining zamonaviy pedagogik texnologiyalar, til o'rganishning interaktiv metodlarini o'zida ifodalagan ilmiy asoslarini ishlab chiqish hamdir.

O'zbek tili o'qitish metodikasi, birinchi navbatda, falsafa va umumiy tilshunoslik hamda tilshunoslikning nazariy asoslari bilan chambarchas bog'liqdir. Yaxshi bilamizki, til va nutq ajralmas yaxlitlikni tashkil etadi. Shunga qaramay, ular ayni bir xil hodisa ham emas. Ular nutqiy faoliyatning asosini tashkil qiladi. Insonning nutqiy faoliyati zimmasidagi vazifalar nihoyatda ko'p. Shulardan biri kommunikativlik vazifasidir.

Bu uning kishilar orasidagi aloqa, munosabat — muomalani ta'minlashi bilan bog'liq. Bunda axborotlarni boshqalarga yetkazish, o'zaro fikr almashish amalga oshadi. Hozirgi kunda o'zbek tili o'qitish metodikasi fani yangi yutuqlar bilan boyitilmoqda, yangi avlod darsliklari va o'quv qo'llanmalari yaratilmoqda. Uzlüksiz ta'lim muassasalarida o'zbek tili darslarida kompyuter, kodoskop va videoko'z singari o'quv texnikasidan samarali foydalanish mumkin. Chunonchi, kodoskop yordamida slayd- jadvallami maxsus ekranga tushirish mumkin bo'lsa, videoko'z barcha tasvirli yozuvlarni, test topshiriqlaridan insho matnlarigacha tele(multi) ekranga chiqarib berishi mumkin.

Ta'limdan asosiy maqsad bolalarga bilim berishgina emas, balki bilim olish yo'llarini o'rgatish, ularni ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish demakdir. Yangicha ijtimoiy, iqtisodiy sharoitda o'zbek tilini o'qitish mazmunini takomillashtirish, darslarni jahon

andozalariga mos ravishda tashkil qilish o'quvchi faolligini oshiradigan muhim omillardan hisoblanadi. Nutqiy faoliyatda har bir til hodisasining o'z o'rnini, o'z vazifasi bor. Yoshlar til imkoniyatidan vaziyatga qarab foydalanish malakasiga ega bo'lishlari, o'z fikrini aniq ifodalashga, zarur bo'lgan so'z va gap shakllari, ibora va tasviriy ifodalarni tanlay va qo'llay bilishlari davr talabidir.

Buning uchun ona tili o'qituvchisi o'z ixtisosini puxta bilishi, ilg'or pedagogik texnologiya hamda zamonaviy o'quv — texnik vositalaridan yaxshi xabardor bo'lishi lozim. Shundagina ta'lim samarasi ham, o'qitish darajasi ham yuqori bo'ladi.

Ona tilidan dars beruvchi o'qituvchi haqiqiy ijodkor bo'lishi, ta'lim jarayonida o'quvchining mavzuni tinglash, anglash, erkin va mustaqil fikrlash, qiyoslash, farqlash, alohidaliklarga ajratish va tasnif etishga yo'naltirilgan faoliyatini rag'batlantirishi, o'z fikri, g'oyalarini o'zgalarga yetkaza olish ko'nikma va malakalarining shakllanishini nazorat qilishi, boshqarishi dardkor. U yoshlarning axloqiy-ma'naviy tarbiyasi bilan shug'ullanishi, ularga sharqona muloqot odobi, milliy an'analarimizga hurmat, ona-Vatanga muhabbat tuyg'usi kabi zaruriy xislatlarni singdira olishi lozim.

Maktablarda o'zbek tili darslarini samarali tashkil etish uchun o'qituvchilar quyidagi jihatlarga e'tiborli bo'lishlari dardkor:

1. Darsni 8-12, 15-20 kishidan iborat guruhlarda tashkil etish.
2. O'qitishda zamonaviy texnik vositalar (video-magnitofon, kompyuter va boshqa audiovizual jihozlar) dan foydalanish.
3. Til o'rgatishda, shuningdek, fan bo'yicha darslik, o'quv qo'llanma, uslubiy qo'llanma, mavzular bo'yicha uslubiy ko'rsatma va ishlanmalardan mustaqil ravishda foydalanish.
4. O'quv mashg'ulotlarini tashkil etishda tilni nazariy jihatdan o'rganishga, yangi nutqiy ko'nikmalar hosil qilishga e'tibor qaratish.

Bundan tashqari, tilni o'rgatishda to'g'ri talaffuz qilish ko'nikmasini shakllantirish va so'z boyligini muntazam ravishda oshirib borish muhim ahamiyatga ega.

O'zbek tilini o'rganishda mustaqil ishlash (matn ustida) ta'lim sifatini ta'minlaydigan eng muhim shartlardan biri bo'lib, u o'quvchilarni o'zlari o'rganayotgan tilda fikr-mulohazalarini mustaqil va erkin bayon qila olish ko'nikmalarini takomillashtirish bilan belgilanadi. Mustaqil ishlashda belgilangan mavzu asosida amaliy ish (mavzu bo'yicha mashqlar) bajarish hamda muayyan mavzu asosida izlanishlar olib borish maqsadga muvofiqdir.

Ayniqsa, umumta'lim maktablarida til ma'nolarini (leksik, grammatik, morfemik, sintaktik ma'nolarini) tushunish tamoyillarini o'qitishni yangicha talqinda tashkil etish lozim. So'zni, morfemani, so'z birikmasini, gapni tushunish borliqdagi ma'lum voqeahodisalar o'rtasidagi bog'lanishni aniqlash demakdir. Til ma'nolarini tushunish tamoyiliga amal qilishning sharti tilning hamma tomonlarini, tilga oid barcha fanlar (grammatika, leksika, fonetika, orfografiya, uslubiyat)ni o'zaro bog'langan holda o'rgatish hisoblanadi.

Masalan, morfologiyani sintaksisga tayangan holdagina o'rgatish, o'zlashtirish mumkin. Sintaksisni o'rganishda esa morfologiyaga suyaniladi, orfografiya fonetika, grammatika so'z yasallishiga suyanadi va hokazo. So'zni morfemik tahlil qilish uning ma'nosini tushunishga yordam beradi. Tilning hamma tomonlari bir-biri bilan o'zaro bog'langan bo'lib, o'qitishda buni albatta hisobga olish kerak.

Xulosa qilib aytganda, ona tili fanini o'rgatuvchi mutaxassis o'qituvchi o'z darslarini yangi

pedagogik texnologiyalar asosida o'qitishga katta e'tibor qaratishi lozim. Maktablarda ona tili darslarini samarali tashkil etish kelajakda tilimiz rivoji uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Tilni sistemali o'rganish o'quvchilarni mustaqil va ijodiy fikrlashga o'rgatish, ularning lug'at boyligini oshirish, o'zgaralar nutqini tinglay va anglay olish, fikrni aniq, ixcham ifodalash, so'z tanlash va uni o'rinli qo'llash, og'zaki va yozma nutq malakalarini shakllantirish, fikr ifodalashda shakl va mazmun uyg'unligiga, mantiqiy mukammallikka erishish, "o'quvchi — ta'lim — o'qituvchi" munosabatlarini to'g'ri tashkil etish — ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili ekanligini nazariy va amaliy jihatdan asoslab berishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. N.Sattarova. Ona tili va adabiyot faniga ixtisoslashgan maktablarda o'quvchilarni tahlil qilishga o'rgatish usullari. 2016 y.
2. K.Usmonova. Adabiy ta'limda ilg'or pedagogik texnologiyalar. Toshkent, 2015 y.